

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОКУРОРОМ ЗАКОННОСТІ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Лапкін Андрій Васильович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри організації судових
та правоохоронних органів

Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

e-mail: an.lapkin@gmail.com

Ключові слова: прокурор, кримінальне провадження, затримання особи, запобіжні заходи.

Актуальність теми дослідження обумовлена новаціями щодо процесуального порядку затримання особи, які були запроваджені Кримінальним процесуальним кодексом України від 2012 р. (далі – КПК України). Затримання особи у кримінальному провадженні без ухвали слідчого судді, суду обмежує особисту свободу громадян, тому потребує неухильного додержання законності, яке, серед іншого, забезпечується засобами прокурорської діяльності.

При розгляді вказаних питань першочергової уваги потребує забезпечення прокурором законності затримання уповноваженою службовою особою в порядку ст. 208

КПК України. При цьому поняття «законність затримання» є комплексним, і включає такі аспекти, як: наявність визначених законом передумов і підстав затримання; відповідність закону суб'єктів, які здійснили затримання; додержання прав затриманої особи; процесуальне оформлення затримання; додержання закону щодо доставлення затриманої особи до органу досудового розслідування; додержання строків затримання; додержання законів при звільненні затриманої особи. Встановлення вказаних питань складає предмет прокурорської перевірки законності затримання особи у кримінальному провадженні.

Перш за все прокурор повинен встановити наявність передумов і підстав для затримання. Виходячи із ч. 1 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Отже, підставою затримання є підозра особи у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, а передумовами визнаються вказані вище випадки. В разі, коли підстава та передумови затримання відсутні, прокурор має визнати затримання незаконним і вирішити питання щодо звільнення затриманої особи.

Також прокурор повинен встановити, чи відповідає закону суб'єкт, який здійснив затримання. КПК України передбачив поняття «уповноважена службова особа», проте не визначив переліку таких осіб. З огляду на це, з'ясовуючи наявність у відповідної посадової особи необхідних повноважень, прокурор повинен звернутися до положень інших законодавчих актів, зокрема Законів України «Про Національну поліцію», «Про державну прикордонну службу», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про Службу безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України» та ін. У разі, коли відповідні повноваження у суб'єкта затримання відсутні, прокурор повинен встановити, чи відповідає ситуація затримання вимогам ст. 207 КПК України, яка регулює порядок законного затримання особи, і в разі, коли з'ясується протилежне – вирішити питання про притягнення особи, яка здійснила незаконне затримання, до передбаченої законом відповідальності, зокрема про порушення кримінального провадження за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 146 КК України: незаконне позбавлення волі або викрадення людини.

У кожному випадку затримання особи прокурор повинен перевірити виконання уповноваженою службовою особою, що здійснила затримання, обов'язків, передбачених ч. 4 ст. 208 КПК України, а саме: негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Перевіряючи додержання прав затриманого, прокурор повинен враховувати, що вони відповідають правам підозрюваного у кримінальному провадженні, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, набуває статусу підозрюваного та всього комплексу прав, передбачених ч. 3 ст. 42 КПК України. Набуття затриманим статусу підозрюваного відбувається з моменту затримання, яким, відповідно до ст. 209 КПК України, є момент, коли така особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Разом з тим, у зв'язку із затриманням підозрюваний набуває низки специфічних прав, які потребують підвищеної уваги прокурора. Зокрема, це право затриманого на повідомлення інших осіб про затримання. Перевіряючи його додержання, прокурор має

встановити: 1) факт повідомлення (надання можливості здійснити таке повідомлення) і 2) негайність повідомлення (надання такої можливості). Об'єктом прокурорського нагляду щодо додержання вказаного права затриманого є як уповноважена службова особа, що здійснила затримання, так і службова особа, відповідальна за перебування затриманих (яка відповідно до ч. 5 ст. 213 КПК України зобов'язана перевірити дотримання вимог щодо повідомлення, а в разі нездійснення повідомлення про затримання – здійснити передбачені дії самостійно).

Окремої уваги прокурора потребують питання забезпечення права затриманої особи на захист. Прокурор реалізує вимоги ч. 2 ст. 20 КПК України, здійснюючи нагляд за виконанням уповноваженою службовою особою, що здійснила затримання, обов'язку негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги, а у разі неприбуття в установлений законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, - негайно повідомити про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги (ч. 4 ст. 213 КПК України). Також підлягає з'ясуванню додержання п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України, який встановлює, що підозрюваний має право на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту - мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату.

Перевірці прокурора підлягає також відповідність вимогам закону процесуального оформлення факту затримання, що здійснюється на підставі протоколу затримання. Прокурор має звернути увагу на правильність оформлення протоколу, достовірність і повноту викладених у ньому відомостей (з урахуванням положень ст. 104 та ч. 5 ст. 208 КПК України), а також своєчасність його вручення підозрюваному та направлення прокурору (що має бути здійснено негайно).

Також прокурор повинен перевірити виконання уповноваженою службовою особою вимог ст. 210 КПК України щодо доставлення затриманого до органу досудового розслідування, відповідно до яких така особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування. Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу має повідомити за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування. Згідно із ч. 3 ст. 210 КПК України, у разі наявності підстав для обґрунтованої підозри, що доставлення затриманої особи тривало довше, ніж це необхідно, слідчий зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб, тому прокурор також повинен надати оцінку діям слідчого з цих питань.

Оцінюючи законність затримання, прокурор повинен перевірити додержання встановлених законом строків затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Відповідно до ст. 211 КПК України, строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання. При цьому затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. При встановленні перевищення визначених законом строків затримання, прокурор зобов'язаний своєю постановою звільнити затриману особу з-під варти.

Останнім етапом забезпечення прокурором законності затримання є перевірка додержання закону щодо звільнення затриманої особи. Таке звільнення має місце у наступних випадках, які розрізняються за підставами та правовими наслідками, а саме: 1)

звільнення затриманої особи у разі обрання до неї запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою; 2) звільнення затриманої особи, строк затримання якої закінчився.

У першому випадку порядок звільнення затриманої особи розрізняється залежно від виду запобіжного заходу, який був обраний замість тримання під вартою. У другому випадку, виходячи із ч. 5 ст. 296 КПК України, прокурор зобов'язаний звільнити затриману особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких трималася ця особа, не доведе: 1) існування передбачених законом підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду; 2) неперевищення граничного строку тримання під вартою; 3) відсутність зволікання у доставленні особи до суду. Наявність вказаних обставин має встановлюватися прокурором у сукупності, тому відсутність хоча б однієї із них є підставою для звільнення особи.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ХІІІ МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ
ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

«Від громадянського суспільства –
до правової держави»

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
Internet-конференції

27 квітня 2017 року, м. Харків

Харків - 2017

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
протокол № 10 від 11 квітня 2017 року*

ВЗ6 ВІД ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – ДО ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ:
XIII Міжнародна наукова конференція молодих вчених та студентів, 27 квітня 2017 р.,
м. Харків: Збірник тез доповідей. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 340 с.

ISSN 2310-8665

Зважаючи на темпи життя, інформатизацію суспільства і дедалі зростаючу роль інформаційних технологій XIII Міжнародна конференція молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави», що ініційована юридичним факультетом Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відбувається у рамках Internet-форуму. З огляду на важливість заходу, спрямованого на пропаганду освіти та науки серед молоді, а також актуальність заявленої загальної тематики, конференція сприятиме поглибленню досліджень проблем сучасної юридичної науки та становленню сучасного юриста з розвинутим самостійним мисленням, який здатен правильно аналізувати широке коло актуальних питань сьогоденного соціуму.

Усі учасники Internet-конференції та інші зацікавлені особи мають змогу безпосередньо спілкуватися з авторами розміщених публікацій за вказаними їх електронними адресами. До збірника увійшли тези студентів та молодих вчених, присвячених проблемам становлення громадянського суспільства і правової держави в Україні, які вміщують в себе наступні напрями: 1. Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права. 2. Конституційне та муніципальне право. 3. Міжнародне право та право європейського союзу. 4. Цивільне право та сімейне право. Цивільний процес. 5. Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. 6. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. 7. Трудове право та право соціального забезпечення. 8. Екологічне, земельне та аграрне право. 9. Фінансове право. Банківське право. 9. Господарське право та господарський процес. 11. Право інтелектуальної власності. Інформаційне право. 11 Проблеми протидії та стримування злочинності. Національна, регіональна та міжнародна безпека.

Редколегія: Т.Є. Кагановська, д.ю.н., професор, Заслужений юрист України (головний редактор); М.В. Даньшин, д.ю.н., професор (заступник головного редактора); І.В. Венедіктова, д.ю.н., професор; О.О. Житний, д.ю.н., професор; Д.М. Лук'янець, д.ю.н., професор; Т.Л. Сироїд, д.ю.н., професор, М.М. Воронов, к.ю.н., доцент..

Адреса редколегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут соціології, психології і права, юридичний факультет, майдан Свободи, 6, м. Харків 61022, т.: (057) 707-53-81.

Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

Лаврущенко О.С. «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України) як форма кримінально-правового впливу за участі громадськості»	153
Лапкін А. В. «Забезпечення прокурором законності затримання особи у кримінальному провадженні»	156
Левін В.І. «Проблемні питання правого регулювання особистого обшуку»	159
Лиманський Ю.О. «Тенденції розвитку договірного права України»	161
Ліщенко А.І. «Принципи державного регулювання ринку цінних паперів»	162
Луста Я.О. «Щодо кримінально-правової характеристики потерпілого у злочині передбаченого ст.150 КК України – «експлуатація дітей»»	166
Ляшенко Л.В. «Адміністративна відповідальність за правопорушення на ринку цінних паперів»	168
Малій О.Л. «Право на оплату праці за міжнародно-правовими стандартами»	171
Markova Y. M. «International law aspects of countering terrorism»	173
Марочкович В.М. «Умови договору поставки продовольчих товарів»	176
Мартиненко А.С. «Характеристика принципу прямої дії, як одного із основоположних принципів права Європейського Союзу»	179
Мосіна Н.Є. «Правові засади діяльності засобів масової інформації в Україні»	183
Москаленко В. В. «Правові засоби протидії повеням»	185
Навроцька Ю.О. «Шляхи розв'язання спорів в цивільних правовідносинах»	188
Наконечна Н.П. «Примушування до вступу в статевий зв'язок»	189
Ніколенко Ю.Є. «Умови і порядок введення в дію правового режиму надзвичайного стану»	192
Новікова К.Ю. «Відповідність статті Кримінального кодексу України «доведення до самогубства» реаліям сьогодення»	195
Нуджейдат В. «Потерпіла особа як елемент криміналістичної характеристики згвалтувань»	197
Околот М. Г. «Кримінально-правова характеристика ст. 176 (порушення авторського права і суміжних прав)»	199
Орел М.О. «Предмет договору комерційної концесії»	201
Осипа Р.С. «Правове забезпечення громадської безпеки»	203
Павленко С.М. «Поняття режиму відбування та виконання покарання у виді позбавлення волі»	204
Павличенко Д.П.	